

Oud worden en gelukkig zijn?

Enige tijd geleden woonde ik de opening bij van een tehuis voor bejaarden en bij die gelegenheid trof het mij, dat de burgemeester van de plaats waar dit nieuwe tehuis stond, in zijn openingswoord even tactvol als treffend opmerkte, dat men niet moest spreken van ouden van dagen maar van oudere landgenoten.

Daaraan dacht ik toen ik een titel moest bedenken voor mijn toespraakje van hedenmorgen.

Ik zou dan iets willen zeggen over (en tot) onze oudere medemensen en mij met U willen afvragen of het ouder worden toch een gelukkig bestaan met zich kan meebrengen.

Over de medische kant van het ouder worden wil ik het niet hebben, dat laat ik gaarne over aan meer bevoegden, maar ik zou U willen vragen, wat betekent dat eigenlijk, dat ouder worden? Pensioengerechtigden zijn lang niet altijd oud, er is geen samenvallen van de formele leeftijdsgrens van 65 of 70 jaar en werkelijk oud zijn. „Het is de mens die de grens aangeeft en niet zijn leeftijd”, zoals ik onlangs ergens las. Men kan vrijwel onbewust die grensleeftijd bereiken en plotseling met lege handen staan omdat het werk dat men tot dan gedaan heeft, niet meer door de betrokkene verricht mag worden, terwijl deze nog liefde en energie genoeg kan hebben om het werk voort te zetten. Deze kracht en toewijding zouden op andere manier gebruikt kunnen worden. Er is immers wel degelijk een grote behoefte in de maatschappij aan de geestelijke rijpheid en wijsheid, die vaak eigen is aan de oudere mens; „oud en wijs” is geen toevallige spreekwijze al is dit helaas ook wel eens niet het geval. In de oudheid dekten deze begrippen elkaar veelal en speelden de ouderen een grote rol in de gemeenschap. En is het tegenwoordig zoveel anders? Wij hoeven niet tot de oudheid terug te gaan om ook in onze tijd bewijzen te over te hebben van ouderen, b.v. staatslieden, die op vergevorderde leeftijd de gemeenschap prachtig gediend hebben.

Toch zijn er volken, zoals de Eskimo's, waar op de ouderen geen prijs wordt gesteld, integendeel, zij worden alleen maar beschouwd als een last voor de gemeenschap. Dit hangt samen met het hard en moeilijk bestaan van dit volkje, dat zijn voedsel voor zich en de kudde op jacht moet veroveren. Voor het vervoer van het aldus verkregen voedsel zijn sleden nodig. Als nu de man te zwak wordt om op jacht te gaan, kan hij geen plaats krijgen op de slede, daar de voedselaanvoer dan in gevaar zou kunnen komen, wat tot hongersnood kan leiden. Daarom laten de ouderen zich dan inmetelen in sneeuw hutten, gebouwd door hun zoons en het allernaaste familielid zorgt dat het laatste open gat dichtvriest. Zo komen deze stakkerds aan hun einde. Men zou zo zeggen, een wel afdoend maar niet bepaald teerhartig middel om zich van de bejaarden te ontdoen. Uit andere streken zijn mij dergelijke hardvochtige maatregelen niet bekend. Maar laat ons tot de menselijkheid terugkeren!

*
*
*

Hoe komt het eigenlijk dat in onze dagen het probleem van de ouder wordende mens zo in het midden van de belangstelling staat? Heeft men daar vroeger nooit over nagedacht of was de positie van de bejaarde toen zo, dat alles koek en ei was? Hebben we daar weer die beroemde, goede, ouwe tijd waarover velen het altijd hebben? Luisteraars, ik geloof er niks van dat een veertig, vijftig jaar geleden, om van nog eerder maar niet te reppen, de oudere mens gelukkiger was dan tegenwoordig. De omstandigheden waarin velen, die in hun jonge jaren hard gewerkt hadden, bij het ouder worden verkeerden, waren zeker niet zo fraai, de kleine groep van maatschappelijk bevoorrechten natuurlijk uitgezonderd. Maar voor de meesten bestond er destijds nauwelijks een pensioen om van de tegenwoor-

dige A.O.W., die toch enige financiële basis geeft, maar te zwijgen. En al hangt het geluk zeker niet alleen van het materiële af, het is toch ook wel weer zo, dat de mens in het algemeen zonder enige financiële onafhankelijkheid niet gelukkig kan zijn. En wij mogen wel bedenken dat juist bij de bejaarden die onafhankelijkheid heel zwaar weegt. Ik ben bang dat ook vroeger menig oudje in stil verdriet leefde, hetzij bij zijn kinderen of andere familieleden, hetzij in verzorgingstehuizen waar men zich vaak weinig bekommerde om hem of haar, die in de jonge jaren hard had gewerkt en zichzelf veel had ontzegd.

Het is trouwens pas sinds een 20 of 30 jaar, misschien nog wel korter, dat de mens als zodanig in het centrum van de belangstelling kwam te staan. Groter psychologisch inzicht en sociaal verantwoordelijkheidsgevoel zijn hiervan naar ik meen, mede de oorzaak. En na de tweede wereldoorlog trok ook het probleem van de oudere mens veel meer de aandacht en geen wonder! Ten eerste moest men zich door het grote woningtekort wel op die moeilijkheden gaan bezinnen die ook voor de ouderen onder ons niet gering zijn, waarbij nog komt dat het absolute gebrek aan huispersoneel dikwijls voor mensen, die anders zeker nog graag in hun eigen huisje zouden blijven, het tot een dringende eis maakte dat zij in een bejaardentehuis een plaats probeerden te vinden. Voegt men daarbij nog het eigenlijk zo gelukkige verschijnsel, dat door de uitstekende medische en hygiënische verzorging de leeftijdsgrens in ons land een gemiddelde van meer dan 70 jaar bereikt, waardoor er veel meer oudere mensen in leven blijven dan een dertig jaar geleden, dan begrijpt men dat een oplossing niet eenvoudig is.

*
*
*

Als één van de oplossingen, ik zei het reeds, ziet men de tehuizen voor bejaarden. Het tekort hieraan is nog groot in ons land, al zult U het misschien nauwelijks geloven dat er verscheidene jaren geleden, al ruim 800 tehuizen voor ouderen bestonden, die allen niet met winst oogmerk of als middel van bestaan geëxploiteerd werden. Van alle kanten is men thans bezig te bouwen en ofschoon de behoefte aan tehuizen voor de buitenkerkelijken in verhouding zeker niet geringer is dan die voor onze kerkelijke landgenoten, zijn deze ons in dit opzicht ver vooruit. Het is dan ook verheugend te weten, dat er binnen afzienbare tijd een prachtig complex voor de buitenkerkelijken gereed zal zijn in de Slotermeer, de westelijke uitbreiding van Amsterdam. Dit gebouw zal genoemd worden naar de bekende Amsterdamse hoofdonderwijzer A. H. Gerhard, die lange jaren in Amsterdam gewerkt heeft en een voorbeeld was van een goed opvoeder, democraat en humanist. De aanstaande bewoner van ons tehuis zal zich niet geïsoleerd behoeven te voelen, hij kan de grote stad per tram gemakkelijk bereiken en de leiding zal ervoor moeten zorgen, dat de bewoner zich innerlijk niet eenzaam, maar als een deel van de gemeenschap voelt, zonder dat zijn individuele vrijheid in het gedrang komt. Ik vrees trouwens dat er nog wel wat jaren mee heen zullen gaan, (en ik meen, dat dit geldt voor al deze tehuizen in het algemeen) vóór dat het ideaal, waarnaar wij streven, n.l. de bejaarde het leven zo gelukkig en waardevol mogelijk te maken — bij benadering ook maar bereikt zal zijn. Maar dit zal toch niet alleen van buitenaf kunnen komen. De hele opvoeding van de jongere mens moet er m.i. mede op gericht worden, dat hij al betrekkelijk jong leert begrijpen, dat het ouder worden in het leven zelf besloten ligt en dat het bereiken van een gelukkige oude dag voor een groot deel van de mens zelf afhangt. Ik denk hier b.v. ook aan „de vrije tijd”, die in onze dagen, in vergelijking met vroeger, een zoveel grotere plaats inneemt. Hoe besteden we die vrije tijd zo goed mogelijk? Ook dit is een probleem. Men zou zeker al jong moeten leren, dat men naast zijn werk toch minstens één liefhebberij zou moeten hebben, die men cultiveert, om er juist wanneer men met pensioen gaat, van te genieten. Ook de bejaarden-sociëteiten en clubs worden door steeds meer oudere mensen geregeld bezocht. Zij verrijzen dan ook overal. En geen wonder. De eenzame bewoner, die anders geen aanspraakje heeft, vindt er zijn leeftijdgenoten, met wie hij kan praten, een kaartje kan leggen, dammen, schaken, enz. Naast dit soort ontspanning, dat zo velen een grote vol-doening geeft, probeert men tegenwoordig ook de bezoekers te interesseren voor het zelf musiceren en luisteren naar muziek — er zijn b.v. zangkoren — Ook worden er knutsel- en handwerk cursussen ingericht, lezingen gehouden en filmvoorstellingen gegeven.

Tot nu toe heb ik het gehad over de tehuizen voor de ouderen, maar het laatste woord is zeker hiermee niet gezegd. Het zal U ook niet onbekend zijn, dat velen van mening zijn, dat een gelukkiger oplossing dan in een tehuis te komen, voor de ouder wordende mens daarin zou bestaan, dat hij in een eigen woninkje of woning, waarin hij een groot deel van zijn leven heeft doorgebracht en waaraan sterke banden hem binden, zou kunnen blijven. „Maar”, zal men zeggen, „hoe zullen deze mensen dan verzorgd worden, wanneer hun lichamelijke krachten tot zelfverzor-

ging niet meer toereikend zijn?" In Engeland, waar het bejaarden-vraagstuk zo in het midden van de belangstelling staat en waar men in dit opzicht ons land vooruit is, heeft men in vele plaatsen al diensten van vrijwilligers georganiseerd. Deze diensten verrichten het dagelijkse huiswerk, zij brengen de mensen de maaltijden in hun huizen en zij geven bij ziekte verzorging. Het is hun taak er vooral op toe te zien — en dat is een heel voornaam punt — dat de oudere zich niet eenzaam gaat gevoelen, wat er toe kan leiden, dat hij zich gaat verwaarlozen en een gevoel krijgt overbodig te zijn in de maatschappij, waardoor niet zelden de dood veel eerder intreedt dan nodig zou zijn geweest als die oudere wat meer liefde gevonden had. Want het moet niet zo zijn en het is ook niet zo, dat de oudere buiten de maatschappij staat. De oudere mens is niet iets bijzonders. Hij moet zo mogelijk normaal blijven deelnemen aan de gewone, maatschappelijke omgang. Hij wil zoals ieder mens ergens bij horen. Echt oud is men eerst, wanneer men nergens meer belangstelling voor heeft en dat is immers geenszins een kwestie van leeftijd! Hoeveel jonge mensen kennen wij allen niet, die zich nooit ergens voor interesseren en alleen maar met zichzelf en hun eigen kringetje bezig zijn. En ik hoop voor U, dat U het type hebt leren kennen van die geestelijk, gezonde, 80-jarige, die ofschoon lichamelijk niet meer je dat, die heerlijk-verfrissende, rustige atmosfeer om zich heen weet te verspreiden, die het voor jongeren zo aantrekkelijk maakt, in zijn nabijheid te zijn. Iets wat de oudere van zijn kant ook zeker als een geluk ervaart. Zou het wellicht ook niet hierdoor komen dat er dikwijls zo'n innige band bestaat tussen kleinkinderen en grootouders? En voelen die grootouders zich op hun beurt ook niet weer jong worden door hun spel met de kleintjes?

Tenslotte zou ik nog willen zeggen, dat het niet zo eenvoudig is ouder en oud te worden. Veel is er, dat wij moeten missen: het verlies van levenspartner, vrienden en tijdgenoten weegt zwaar. Maar toch geloof ik, dat — hoe bewuster wij leven — hoe meer wij ons zelf blijven opvoeden, hoe groter onze geestelijke rijkdom is, hoe intensiever onze belangstelling, ons medeleven en onze echte menselijkheid, des te groter is onze kans, dat in plaats van apathie en verbittering, de ouderdom ons vrede en wijze berusting schenkt. Het bewust leven zal ons ook grotere bereidheid geven, heen te gaan, als het ons tot het inzicht kan brengen: „Ik heb mijn leven geleefd, maar het was de moeite waard!" Ook dat kan ons gelukkig maken — als wij gaan begrijpen dat wij het leven nu eenmaal achter ons moeten laten — dat een mensenleven, althans voor ons, die niet in enig hiernamaals geloven, niet eeuwig kan zijn. Dat daarin ook de waarde van het leven ligt, dat het zich slechts éénmaal afspeelt op deze aarde en dat wij bereid mogen zijn heen te gaan, zoals het blad van de boom in de late herfst vanzelf afvalt door zijn broosheid en teerheid.

H. A. POLAK-SCHWARZ

Echt en onecht in geloof en ongeloof

Een nieuwe brochure van de hand van

Prof. Dr. T. T. TEN HAVE (oud-hoofdbestuur lid)

Prijs 75 cent

Bestellingen te richten aan het Centraal Bureau Humanistisch Verbond
Oudegracht 152. Utrecht - Telef. 10163 - Postgirorekening 304960